Чом же я, чом же я мушу од'їжджати,

А кохану полишить?

Швабська народна пісня

Світлолиций співак нахилився до вогнища й долив води в казанок, де варилися боби. Тоді схопив головешку, випростався й одігнав собак, що обступили скриньку з харчами та кухонне начиння. Мав він голубі очі й довге золотаве волосся і такий здоровий був, такий свіжий, аж любо глянути. Над білим муром засніжених сосен, що тісно обступили табір, відгородивши його від усього світу, вистромився рогом тьмяний молодик. Небосхил був ясний і холодний, і зорі тріпотіли в жвавому танці. На південному сході займалося зеленкувате світло, звістуючи, що ось-ось заграє північне сяйво. Біля вогнища, на постелі з ведмежої шкури, лежало двоє чоловіків. Між шкурою й снігом був шар соснових гілок дюймів на шість завгрубшки. Укривала були закочені, а за захисток правило полотнище, нап'яте ззаду між двома деревами під кутом у сорок п'ять градусів. Воно затримувало тепло від вогнища й спрямовувало його на шкуру. Ще один чоловік сидів на санках біля вогнища й лагодив мокасини. Праворуч височіла купа мерзлої ріні й саморобний коловорот на тому місці, де вони натужувалися день у день, шукаючи золотої жили. Ліворуч стриміли чотири пари лижв — єдиний засіб пересуватися поза межами табору.

Якось дивно звучала та зворушлива швабська пісня під холодними північними зорями, і зовсім не бадьорила вона людей, що грілися біля вогнища після втомної праці. Вона завдавала їхнім серцям тупого болю, сповнювала тугою, пекучою, як голод, і манила на південь, за перевал, до сонячних країв.

— Та замовкніть-бо, Зигмунде, бога ради! — вигукнув один з тих, що лежали. Свої руки, болісно зціплені, він сховав у складках ведмежої шкури.

— А чого, Дейве Верц? — запитав Зигмунд, — Чого б мені не співати, коли серце радіє?

— Тому що радіти нічого, ось чого. Огляньтеся-но, чоловіче, згадайте, що вже цілий рік їмо ми гидоту, живемо й працюємо, наче та худоба!

Золотоволосий Зигмунд озирнув табір, подивився на запаморожених вовкодавів і густу пару, що йшла з уст людей.

— А чого б серцю не радіти? — засміявся він. — Все чудово, все пречудово. Що ж до харчу… — Він напружив руку й погладив могутні м'язи. — І коли ми живемо й працюємо, наче та худоба, то хіба нам не платиться по-королівському? Кожна миска піску дає нам двадцять доларів, а жила ж, ми це знаємо, вісім футів завгрубшки! Це новий Клондайк, і ми це знаємо, і Джім Гоз, он поруч тебе, знає теж, і він не скаржиться. І Гічкок терпить! Шиє собі мокасини, наче стара індіянка, і чекає пори. Тільки тебе, бач, сверблячка бере: ніяк не можеш дочекатись весни, коли почнемо мити пісок. Тоді ми всі забагатіємо, станемо, мов ті крези. Але ти, бач, не можеш почекати. Тобі кортить додому, в Штати. Мені теж кортить — там і моя батьківщина, — але я можу почекати, бо ж кожен день золота у мене в мисці, паче масла в масниці. А тобі, бач, невигідно жити, і ти рюмсаєш, як мала дитина. Ні, вже краще співати:

Через рік, через рік, як достигнуть грона,

В рідний край я повернусь,

До дівчини пригорнусь,

В ясні очі гляну.

Через рік, через рік, як прийде година,

Я до тебе повернусь,

На порозі зупинюсь,

Обійму кохану[47].

Собаки наїжилися, загарчали й присунулися до вогню. Одноманітно заскрипів сніг: хтось ішов на плетених лижвах, і після кожного скрипу чувся шелест, наче крізь сито цукор сіяли, — то шелестів по снігу задок лижв, Зигмунд урвав пісню й насварив собак, кидаючи на них головешками. З темряви виступила вбрана в хутра дівчина-індіянка, вона скинула лижви, відгорнула каптур своєї білячої парки й підійшла до їхнього гурту. Зигмунд і ті, що лежали на ведмежій шкурі, привітали її звичайним: "Здорова була". А Гічкок посунувся, щоб вона сіла поряд на санках.

— Ну, як справи, Сіпсу? — спитав він, говорячи в лад їй англо-чінукським суржиком, — Чи й досі люди в селищі потерпають з голоду? І чи знає вже ваш шаман, чому поменшало дичини й не стало оленів?

— Атож, правда. Дичини обмаль, і нам доведеться собак їсти. Та шаман уже знає, відкіля все лихо, завтра він принесе жертву й зніме закляття.

— І хто ж та жертва? Немовля чи яка бідолашна скво, стара й немічна, що тягарем є для племені і що всі її раді позбутися?

— Так не випадало — лихо сталося нам велике, і він вибрав дочку самого ватага, — мене себто, Сіпсу.

— Сто чортів! — повільно, але енергійно вилаявся Гічкок, засвідчивши тим свій подив і збентеженість.

— Отож наші з тобою стежки розбігаються, — провадила вона спокійно, — і я прийшла, щоб ми ще раз подивились одне на одного, останній раз.

Вона була з первісного плем'я, і первісні були її традиції та звичаї. На життя вона дивилася стоїчно й людські жертви вважала за річ цілком природну. Сили, що владарювали над світлом і мороком, повінню й морозом, що розпукували бруньки й листя жовтили, — сили ті були злостиві, і треба їх було задобрювати. Про те вони нагадували, різними способами призводячи людей до смерті: один провалювався на тонкій кризі й тонув у поганій воді, другий гинув в обіймах ведмедя, на іншого вони насилали неміч, і вона обпадала людину в її власній оселі, сушила кашлем, аж доки та викашлювала життя разом з легенями. Оце так тії сили діставали пожертву. І все на одне виходило. А шаман був утаємничений у помисли тих сил і жертву вибирав безпомильно. Все це було цілком природно. Смерть приходила різними дорогами, та, зрештою, на одне виходило: показати, які всемогутні й незбагненні ті сили.

Але Гічкок був син пізнішого часу. Його традиції були не такі категоричні й зовсім не святобливі, тож він сказав:

Е, ні, Сіпсу. Ти молода, та ще й свіжа, як весняний цвіт. Твій шаман — дурень заплішений, і вибір його лихий. Так воно не вийде.

Вона всміхнулася й відповіла:

— Життя не жалує нас, і на те є свої причини. Бо дало воно тобі білу шкіру, а мені червону, і то вже не гаразд. Потім воно звело наші стежки, а тепер їх роз'єднує, і ми нічого не вдіємо. Одного разу, коли боги саме розгнівалися, твої брати прийшли до нашого селища. Їх було троє

хлопців, здорових і білих, і вони сказали, що нічого не вийде. Але вони наклали головою, і вийшло на шаманове.

Гічкок хитнув головою на знак того, що він зрозумів, і, обернувшись, мовив голосно до товаришів:

— Слухайте-но, хлопці! Там, у селищі, люди подуріли — збираються вбити Сіпсу. Що ви на те скажете?

Верц подивився на Гоза, Гоз на нього, але обидва промовчали. Зигмунд похнюпив голову і гладив вівчарку, що сиділа йому між коліньми. Він привіз Шепа з самісінького дому й дуже його цінував. Пса цього подарувалалйому та сама дівчина, що не сходила у нього з думки і чия фотокартка в медальйоні біля серця надихала його до співу, — подарувала, благословивши й поцілувавши на прощання, коли він рушав на північ шукати щастя.

— То що ви на те скажете? — повторив Гічкок.

— А може, все гаразд обійдеться, — відмовив спроквола Гоз. — Певно, це дівча просто вигадало.

— Та не в тім річ! — вигукнув Гічкок, відчуваючи, що паленіє від гніву на їхнє огинання. — Ви кажіть прямо: коли це правда, то невже ми вмиємо руки? Що будемо діяти?

— Я гадаю, нам нема чого в це встрявати, — озвався Верц. — Хай буде, що буде, нас воно не обходить. Цей люд має свої звичаї, свою віру, і нам до неї байдуже. Наше діло — намити золота, та й ушитися з цього забутого від бога краю. Тут тільки звірам жити. А хто вони є, оті гаспиди? Звірі, та й годі. Краще їх не чіпаймо.

— І я кажу те саме, — мовив Гоз. — Нас лишень четверо, Юкон від нас аж за триста миль, і ближче жодного білого. А що ми самі вдіємо

проти півсотні індіян? Якщо з ними завестися, то прийдеться тікати звідси; якщо ж воюватися, то нам усім капець. До того ж нам якраз пофортунило, і хай мене дідько візьме, коли я це місце залишу!

— Я теж такої думки, — і собі докинув Верц. Гічкок нетерпляче повернувся до Зигмунда, що впівголоса наспівував:

Через рік, через рік, як достигнуть грона,

В рідний край я повернусь.

— Ось що, Гічкоку, — зрештою озвався Зигмунд. — Я пристаю до решти. Якщо кілька десятків здорових індіян змовилися порішити дівчину, то ми їй нічим не зарадимо. Один мент — і буде по нас. А яка з того користь? Все дно дівчині те не поможеться. Перечити тубільним звичаям можна лише, коли маєш силу.

— Але ж ми маємо силу! — перебив його Гічкок. — Четверо білих варті чотирьох сотень червоношкірих. І подумайте про дівчину!

Зигмунд замислено погладив собаку.

— А я й думаю про дівчину. Очі її блакитні, як літнє небо, а сміх — як плескіт літнього моря, волосся її золотаве, як і моє, і воно заплетене в коси, завтовшки, як рука. Вона чекає мене десь там, у теплих краях. Вона чекає довго, і нині, коли переді мною лежить купа золота, я не хочу ризикувати.

— А мені було б сором позирнути в її блакитні очі, згадавши цю чорнооку, чия кров у мене на руках, — в'їдливо вауважив Гічкок. Він-бо зроду був лицар, поборник справедливості, і коли діяти, то діяв без довгої гадки чи розваги.

Зигмунд похитав головою.

— Е, ні, Гічкоку, вам не заразити мене божевіллям ані не спонукати до божевільних учинків через ваш-таки безум. Нам слід спокійно зважити всі обставини. Я забився сюди не на гулянку, та й нічого ж у нас і не вийде. Признаймо, що дівчині не пощастило, та й годі. Це звичай її племені, а ми сюди нагодилися випадком. Вони робили те саме тисячі й тисячі років, зроблять зараз і робитимуть довіку. До того ж вони нам чужі. І дівчина теж. Ні, я пристаю до Верца й Гоза і…

Ту мить собаки загарчали й підступили до вогню, а Зигмунд урвав свою мову, дослухаючись. Чути було, як скриплять лижви, багато лижв. В освіт увійшли повбирані в хутра індіяни, високі, похмурі й мовчазні — тіні їхні спліталися на снігу в химерному танці. Один з них, шаман, звернувся до Сіпсу своєю горловою мовою. Обличчя йому було розмальоване на грубий дикунський лад, плечі закутані у вовчу шкуру, а на голові вилискувала зубами хижа вовча голова. Всі інші мовчали. Золотошукачі сиділи — ані пари з уст. Сіпсу встала й уступила в лижви.

— Прощавай, мій мужу, — мовила вона до Гічкока. Але чоловік, що сидів був поруч неї на санках, не подав жодного знаку, навіть голови не підвів, коли весь гурт вирушив цугом до засніженого лісу.

Гічкок, хоч як добре він пристосувався до місцевих умов, на відміну од багатьох чоловіків, ніколи й у думці не мав заходити в близькі стосунки з жінками Півночі. Його неупереджене ставлення до інших народів ніколи, однак, не спонукало його до шлюбного зв'язку з тутешніми дівчатами. Не те щоб йому стояли на заваді якісь там філософські принципи, — ні, просто йому того не хотілося. Сіпсу? Він щиро тішився, розмовляючи з нею коло багаття, але не як чоловік, що в товаристві жінки, а як дорослий, що балакає з дитиною; та й кожнісінький чоловік його крою міг би так само повестися, аби трохи розважити нудну самотину. Ото й тільки. Та хоч він був янкі з діда-прадіда й виріс у Новій Англії, кров його інколи поривали лицарські почуття, а комерційний підхід до життя часом здавався безглуздим і суперечив його глибшим пориванням.

Тим-то він сидів мовчки, похнюпивши голову, а всередині йому нуртувала якась органічна сила, дужча за нього, дужа, як його раса. Верц і Гоз поглядали скоса час од часу, видно, що трохи занепокоєні. І Зигмунд теж непокоївся. Гічкок визначався силою, і, живши разом життям, сповненим небезпек, вони мали не одну нагоду в тому пересвідчитися. Отож, стривожені й зацікавлені, вони чекали, на що ж він зважиться.

Але він мовчав. Вогонь пригас, Верц потягнувся, позіхнув і заявив, що пора спати. Тоді Гічкок випростався на весь зріст.

— Щоб вас усіх лиха година не минула, тхори ви полохливі! З мене вже вас досить!

Він мовив це майже спокійно, але в кожному слові чулася наснага, в тоні голосу — рішучість.

— Давайте паюватися, — провадив він. — Беріть, що вам вигідніш. За угодою я маю право на четвертину золота. Ми вже намили унцій двадцять п'ять або й тридцять. Принесіть-но вагу, поділимося. А ви, Зигмунде, відкладіть мою четвертину харчу. Четверо собак належить мені, але я потребую ще чотирьох. Міняю їх на свою частку табірного спорядження й гірничого струменту. І додаю ще унцій шість-сім золота й рушницю сорок п'ять на дев'яносто разом з набоями. Ну як, згода?

Решта троє відійшли вбік і почали радитись. Коли вони вернулися, Зигмунд виступив од їхнього імені:

— Ми поділимося з вами по правді, Гічкоку. Ви дістанете свою четвертину, не більше й не менше, — робіть з нею, що хочете. Але собаки потрібні нам так само, як і вам, отже забирайте своїх четверо, та й буде з вас. Коли ж ви не хочете брати своє спорядження й струмент, то це ваша справа. Хочте — беріть його, а ні — то залиште.

— Буква закону, — глузливо мовив Гічкок. — Та я згоден, хай буде по-вашому. Тільки швидше. Мені кортить чимскорше вшитися з цього табору, де живуть гниди.

Золото й харчі розпаювали без усяких розмов. Він склав свою мізерію на санки, прив'язав її і запряг чотирьох собак. Своєї частки спорядження й інструменту він не зайняв, проте кинув на санки півдесятка штук собачої упряжі й визивно позирнув на своїх колишніх товаришів. Вони тільки плечима здвигнули, дивлячись йому вслід, аж поки він щезнув у лісовій гущавині.

Чоловік повз, припадаючи до снігу. Обабіч маячіли вігвами індіянського табору, пороблені з оленячих шкур. Коли-не-коли який собака вив або гарчав, сварячися з своїм сусідом. Один пес підбіг до пластуна, але той завмер. Собака підійшов ближче й нюхнув, потім підступив ще ближче й ткнув носа в дивну річ, якої тут не було завидна. Тоді Гічкок, — бо то був він, — враз підхопився й стиснув голою рукою кошлату тваринячу горлянку. І собака враз пізнав смерть і, коли людина поповзла далі, лишився із скрученою шиєю просто зоряного неба.

Зрештою Гічкок доповз до ватагового житла. Довгенько він лежав на снігу, прислухаючись до гомону всередині й силкуючись розрізнити, чи є там Сіпсу. Людей у вігвамі був чи не добрий гурт, і вони між собою жваво сперечалися.

Але ось він почув голос дівчини й підповз до вігваму впритул, аж під саму оленячу шкуру. По тому розгріб сніг і поволі просунув до нутра голову та плечі. Коли в лице йому дихнуло теплом, він завмер, вичікуючи. Ноги його й майже все тіло були ще зовпі. Він нічого не бачив і не смілився підвести голову. З одного боку лежала якась пака шкур. Він чув її запах, але задля певності ще й помацав рукою. По другий бік його лице мало не торкалось якогось хутряного вбрання, що, він знав, було на чиємусь тілі. Певно, то була Сіпсу. Не чекаючи, доки вона заговорить знову, він зважився ризикнути.

Він чув, як ватаг сперечається з шаманом і як у протилежному кутку пхикає, засинаючи, голодна дитина. Повернувшись на бік, він обережно підвів голову, ледь торкаючися хутряного вбрання, і прислухався до дихання. Дихала жінка, отож можна спробувати.

Він притиснувся до неї злегка, але рішуче, і відчув, як вона здригнулась від того дотику. Знову він завмер, аж доки жіноча рука помацала йому голову й торкнула чуба. Наступної миті рука злегка повернула голову догори, і він ззирнувся з Сіпсу.

Вона й бровою не змигнула. Повернувшись, ніби між іншим, вона сперлася ліктем на паку шкур, лягла на неї всім тілом і розправила свою парку, сховавши його від стороннього ока. По тому, знов ніби між іншим, через нього перехилилася, так що його обличчя опинилося між її рукою та грудьми, а коли вона ще нагнула голову, вухо її злегка торкнулося йому до губів.

— Буде зручна мить, — прошепотів він, — тікай з хати й біжи за вітром до сосен, що на закруті струмка. Там мої собаки й санки, все налаштоване. Цієї ж ночі подамося до Юкону. Треба тільки швидше, тож попадеться тобі який собака, — хапай його й тягни до закруту.

Сіпсу кивнула головою на знак згоди, очі її заблисли з радощів: вона пишалася, що цей чоловік так щиро до неї прихилився. Як усі індіянки, вона зроду звикла коритися чоловічій волі; коли Гічкок повторив: "Тікай!", він мовив те владно, і хоч вона не озвалася, він знав, що його слово для неї закон.

— Про собачу упряж не турбуйся, — додав він наостанку. — Я чекатиму. Але не гай часу. День проганяє ніч, і вона не спиниться заради людини.

За півгодини, тупаючи ногами й вимахуючи руками біля санок, він побачив, що йде Сіпсу, тягнучи двох вовкуватих собак. Вгледівши

чужих, його собаки загрозливо рвонули їм назустріч, але він почастував їх пужалном, і вони осілися. Вітер подував у бік селища, і він боявся, що найменший звук може його виказати.

— Припни їх до санок, — наказав він, коли вона вдягла упряж на тих двох собак. — Я хочу поставити своїх передовиків.

Та коли вона те зробила, переміщені собаки кинулись на приходнів. Гічкок заходився їх розбороняти рушницею, і така знялася веремія, що чути було й поснулим індіянам у селищі.

— Ну, собак матимемо вдосталь, — похмуро зауважив він, витягаючи з-під ремінців сокиру. — Скоро кину тобі яку собаку, ти її враз запрягай, а тим часом борони наших.

Ступивши наперед, Гічкок спинився між двох сосен. Собаки в таборі з гвалтували нічну тишу, і він чекав їхнього нападу. Аж ось на сніговому тлі замаячіла темна пляма, швидко зростаючи. То був перший бігун собачої зграї. Він гнався вистрибом і за вовчим звичаєм подавав голос, указуючи шлях своїм товаришам. Гічкок стояв у тіні. Коли той перший пробігав поруч нього, він простяг руку, схопив собаку за передні ноги й крутнув додолу. Потім зважисто хряснув його поза вуха й кинув Сіпсу. Поки вона собаку запрягала, він заступив із сокирою прохід між деревами. Ще мить, і його оточили кошлаті пси, вишкіривши білі зуби й поблискуючи очима, але під мах руки не підступали. Сіпсу вправлялася хутко. Як вона скінчила, він стрибнув наперед, схопив другого пса, оглушив і кинув Сіпсу. Таким оце чином він упіймав іще трьох собак, і коли в супрязі стояло цугом, гарчачи, десятеро псів, він гукнув:

— Досить!

Але тої миті підскочив парубок-індіянин, що біг найпрудкіше й перегнав інших. Він розіпхав собак, стусаючи праворуч і ліворуч і пробуючи прорватися до санок. Та Гічкок так почастував його

прикладом, що він заточився, упав навколішки й перекинувся набік. Усе те побачив шаман, який летів навзаводи слідом.

Гічкок гукнув Сіпсу рушати. Почувши її пронизливий окрик "Чук!", знавіснілі пси гайнули з місця вчвал, аж дівчина замалим з санок не вилетіла. Боги, очевидячки, розгнівалися на шамана й штовхнули його під ноги собакам. Передовик вибив його з лижв і простер долі, дев'ятеро інших собак пробігли по ньому потоптом, і санки ще його переїхали. Та він ураз по тому скочив на рівні, і хто зна, чим би воно скінчилося, аби Сіпсу не намірилася довгим батогом і не ляснула йому межи очі, аж його посліпило. Коли він скорчився з болю посеред стежки, на нього ще наскочив Гічкок, доганяючи санки. Отож первісний теолог вернувся до ватагової оселі, збагативши свою мудрість знанням сили, що в кулаках білої людини міститься. І, держачи слово перед радою племені, він проклинав білих на всі заставки.

— Ану викурюйся, лежні! Викурюйся! Поки взуєтесь, то й снідання поспіє!

Дейв Верц, одкинувши ведмежу шкуру, сів і позіхнув. Гоз потягнувся, намацав на руці затерплий м'язень і почухав руку.

— Де ж це бо наш Гічкок ночував ниньки? — мовив він, дістаючи мокасини. Вони задубіли від морозу, і він притьмом подибав у шкарпетках до вогню, щоб їх відігріти. — Добре, що він ушився, — додав він, — хоч робітник з нього нівроку собі.

— Атож. Тільки занадто самовпевнений. Це його біда. А Сіпсу шкода. Невже він її любив?

— Не думаю. Це просто принцип, та й годі. Він гадав, що то неподобство — і, звичайно, мав слушність, — але ми не могли встрявати до цієї справи: нас би зараз витурили звідціля.

— Принцип річ добра, тільки на місці. Як рушаєш до Аляски, краще його залишити вдома. Правда? — зауважив Верц, прилучаючись до товариша, і вони вдвох почали розминати зашкарублі мокасини. — Чи ви гадаєте, що нам слід було йому допомогти?

Зигмунд похитав головою. Він був зайнятий. У кавнику закипала кава, здіймаючи шапку брунатної піни, до того ж і сало на пательні треба було перекинути. А ще йому з думки не йшла дівчина, що в неї сміх — як плескіт літнього моря, і він стиха наспівував.

Його товариші пересміхнулися й припинили розмову. Хоча було вже за сьому, але до світанку ще лишалося три години. Північне сяйво згасло, і табір видавався оазою світла серед глибокої темряви. І на тлі того світла чітко вирізнялися постаті трьох людей. Підбадьорений тишею, Зигмунд завів на весь голос останній куплет давньої пісні:

Через рік, через рік, як достигнуть грона…

Аж раптом нічну тишу розколов лункий постріл. Гоз зітхнув, спробував випростатися й осів додолу. Верц перекинувся на лікоть, понурив голову, кахикнув, і з рота йому бухнув темний струмінь. А золотоволосий Зигмунд похлинувся піснею, розкинув руки й гепнувся просто в багаття.

Під очима шаманові чорніли синці. Він був у препоганому гуморі: посварився з ватагом за Верцову рушницю і набрав собі бобів більше, аніж йому належалось. До того ж він загарбав і ведмежу шкуру, так що все плем'я на нього тепер ремствувало. А ще шаман спробував убити Зигмундового пса, що йому подарувала дівчина, але пес утік, а він упав у шурф і, вдарившись об цебро, звихнув собі плече. Геть пограбувавши табір, вони повернули до своїх вігвамів, де жіноцтво стріло їх радісним галасом. А незабаром з південних пагорбів забрів цілий гурт оленів, і мисливці вполювали силу м'яса. Отож здобув собі шаман ще більшу шану, і люди подейкували, що він у згоді з богами.

Згодом собака-вівчарка вернувся в безлюдний табір і цілісіньку ніч і день вив, оплакуючи мертвих. Потому він щезнув, а за кілька років індіянські мисливці помітили, що вовче поріддя якось дивно змінилося: молодняк став строкатої масті, шерсть рябіла ясним клоччям, що його на вовках досі ніхто не бачив.